

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak

Igor Calzada,

Ikertzaile Nagusia,

Cardiff-eko Unibertsitatea, WISERD (Erresuma Batua)

eta Fulbright US-UK Batzordea (EE.BB.)

LABURPENA: Pandemiak utzi dituen alboko kalteak asko izan dira; eta desagertu baino, gure artean geratu dira, gure bizitzetan txertatuak. Zeintzuk dira? Adibidez, sare sozialetan nabigatzen dugun bakoitzean, klik bakoitzarekin, Facebook, Amazon, edota Google multinazional erraldoiek, gure datuak xurgazen dituztela. Okerrena ez da hori bakarrik; okerrena da, hori egiten dutenean, ez digutela baimenik eskatzen. Eta areago, gure eskubide digitalen kontra egiten ari direla, Europar Batasunaren datuen babeserako arautegi orokorraren (GDPR, General Data Protection Regulation) kontra ere eginez. Gure bizitzetan beraz, digitalizazioa lorratz sakona uzten ari da. Honako ikasmaterial honetan beraz, gure datuen inguruko gidaliburu akademiko eta kritiko bat eskaintzen da. Bertan, euskal gizartea, gure datuen aferaren prismatik begiratuta, alegia datafikaziotik begiratuta, mundu mailako prozesu globaletan kokatzen dugu. Datafikazioa, globalizazio prozesu bat da. Eta horri modu eraikitzailean aurre egin ahal izateko, estrategia emantzipatzaileen ekarpena egiten da. Datafikazio estrategia emantzipatzaileak, hiritarren eskuetan egon beharko luketen balizko estrategiak lirateke. Alegia, nondik eratzen hasi euskal nazio algoritmikoa: datuz eta pertsonaz osatua dugun naziogintza berri hau. Gure mugikorra erabiltzen ari garen bakoitzean, gure eskuetan baitago zer egin eta zer ez egin, eta zein estrategia emantzipatzaile egikarizatzen hasi, berandu baino lehen; maila kolektibo nahiz indibidualean. Modu horretan bakarrik esan ahal izango baitugu, teknologikoki burujabeak garela; eslogan eta propaganda antzuetatik harago. Estrategia emantzipatzaileak formulatu eta inplementatzeko gai bagara soilik izango gara burujabe, bestela ez. Eta horrela bada, olatu globalizatzaileak irentsi egingo gaitu gu eta baita gure mugikorretatik dabilzan milaka eta milaka algoritmo eta datu-fluxuen jarioa ere. Berandu baino lehen, jar gaitezen bizi dugun mundu algoritmiko hau ulertu eta erantzun trebe eta errealista bat erdiesten, gure euskal koordinadetatik. Datafikazio estrategia emantzipaileen kapitulu hau, ikasleentzat bereziki idatzia dago, 2019-2021 urteen bitartean, Italian egoitza duen Europar Batasuneko Joint Research Centre-ren (JRC) zenbait ikerketen emaitzak transferituz, hala nola, Digitranscope eta AI Watch.

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokrasiaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

1. Sarrera: euskal nazio algoritmikoa munduko hiru paradigma geopolitikotan kokatzen

Pandemia pasatu dela pentsa genezake. Agian ez hainbeste; fenomenoak utzi dituen alboko ondorioei erreparatuz gero. Digitalizazioa eta datafikazioa gailendu egin dira gizabanakoaren eguneroko jardueren inguruan. Hala nola, medikura joatean, bankuarekin eragiketa bat egin nahi denean, edo erosketak egin nahi ditugunean: guztia bihurtu da datu, gizabanakoen arteko hartu-eman telematikoen artean. Sarri hartu-eman horiek dagoeneko gizakien artean ere gertatzen ari ez direlarik (Arendt, 1949; Berditchevskaia eta Baeck, 2020).

Paradoxa handi batean erortzen ari garen susmoa dut: gure segurtasuna bermatu nahi duten sistema algoritmiko horietan jarri behar omen dugu gure konfiantza guztia, baina sistema horiek diseinatu dituztenek ez dute guran konfiantzarik (Andersen, 2020; Christl, 2017). Are gehiago, gure nortasun digital propioa haiei frogatzen ibili behar dugu (Aho eta Duffield, 2020; Nguyen, 2017). Alegia, zer garen eta nor garen frogatzen: gure nortasun digitala berresten etengabe. Horri dataismoa deitzen zaio (van Dijck, 2014): dena datu bihurtu dugu, baina gure datuak gobernatzen dituzten erakundeek eta enpresek guk baino gehiago dakite gure bizitzaz. Baimenik gabe xurgatzen dizkigute gure bizitza pusketak. Gure argazki, mezu, edota oroimenen desjabetza bortitza bihurtzen ari da ondorioz. Fenomeno honi datuen politika deitzen zaio (Bigo et al., 2019).

Honek guztiak zerikusituz zuzena du gobernantza, herrigintza, erakundetze, herri-estrategia, nazio, eta balizko estatugintza batera lerratzeko urratsekin (Zabalo eta Iraola, 2022; Zabalo et al., 2016); alegia, nazio algoritmikoarekin (Calzada, 2018a, 2020f). Hala ere, eztabaida honetan hiriak izan dira lehenak plazarara ateratzen (Calzada, 2018c). Adibidez, Bartzelona hiriarren kasuari azpimarra berezia egin behar zaio. Bartzelonan planteatu baitira munduan oihartzun zuzena izan duten politika eta estrategia emantzipatzaileak eta subirautza teknologikoarekin zerikusia duten eztabaidagai anitz (Calzada, 2019a). Debate subiranista politiko hutsaren aldamenean (Calzada, 2018b, 2019b), subirautza teknologikoaren gaiak sona handia lortu du eta itzal handiko proiektu eta jarduerak burutu dira Nazio Batuen agendan eragin zuzena izan dutenak (Calzada eta Almirall, 2020). Horien artean eskubide digitalen mugimendu osoa eratu da, Cities Coalition of Digital Rights, hiri globalen sarearen altzoan (Calzada, Pérez-Batlle, eta Batlle-Montserrat, 2021). Are gehiago, egunotan Europar Batasunak eskubide digitalen deklarazioa plazaratu du, eskubide digitalen afera politika publikoen erdigunean jarritz.

Baina nola kokatu euskal nazio algoritmikoa munduko hiru paradigma global eta digitalen artean, eskubide digitalak hauspotuz (Calzada, 2022a)?

Maila geopolitiko global batean, Txinaren hegemonia oso nabarmena izango da, eta litekeena da AEBk krisi sakon batean sartzea. Izan ere, berriki, PIPL (*Personal Information Protection Law*) indarrean da Txinan (Kostka, 2019). Txinaren datuen babeserako arautegi orokorra da. Eta AEBn, CCPA (*California Consumer Protection Act*) dugu kontsumitzaileen babesa bermatzen duen AEBko ia arautegi bakarra datuen pribatutasunari dagokionez. Hala ere, Europako GDPRa (*General Data Protection Regulation*), euskaraz Datuak Babesteko Arautegi Orokorra (DBAO) moduan itzuli dena, oihartzunik globalena izan duena da.

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

Hala ere, lehen analisi honetan ez genuke ahaztu behar bi erraldoi hauen eta EBren arteko joko-zelaia, oso esparru ekonomiko estrategiko eta zeharkakoan gertatzen ari dela aspalditik: Adimen Artifiziala (*Artificial Intelligence, AI*) eta eraldaketa digitalen paradigmen konpetizio eta inposizioan (Delipetrev, Tsinaraki, eta Kostic, 2020; Dyer-Witthford, Kjoson, eta Steinhoff, 2019; Hobbs, 2020). Oso komenigarria iruditzen zait, euskal hiritarraren bizitzan hain nabarmena ez den kontu honen azpimarra egitea; izan ere, ikusezin egiteak ez du esan nahi eragin zuzena jadanik izaten ari ez denik (Janssen et al., 2020). Nire tesia baita, krisi pandemiko eta algoritmikoa txanpon beraren bi aldeak izan direla. Krisi pandemikoak prozesu ekonomiko, politiko, teknologiko eta sozial paraleloak abian jarri ditu, adimen artifizialaren kontrolaren norgehiagoka global batean hezuramaitzen ari dena; alegia, krisi algoritmiko batean (Allam, 2020).

Algoritmoak ez dira hodeian dauden zerbait; algoritmoak, euskal hiritarrok, patriketan nonahitik daramagun sakeleko telefonoko zerbitzuetan eta nabigazioan sortzen ditugun 'gure' datuekin elikatzen ari gara etengabe. Eta horrek zuzeneko zerikusia du krisi honen ondorioen ostean 'geratuko' zaigun demokrazia mailarekin. Edo, hobeto esanda, geratuko ez zaigunarekin. Adimen artifiziala, datu-ekosistemak eta, oro har, eraldaketa digitalak ez dira jadanik gure bizitza eta gure herri proiektutik at egon beharko luketen gaiak. Kontrara, gomendatuko nuke ahalik eta lasterren gai hauek debate publikoan txertatzea eta ekintza estrategiko inklusiboak abian jartzea Euskal Herriko lurraldeetako eragile eta interes-taldeekin (*stakeholderekin*). Puntu.eus argitaratu zen hausnarketaren arira (Calzada, 2020c; 2020g).

Subirautza teknologikoa ari naiz (Hummel et al. 2021; Floridi, 2020; GaiaX, 2020). Eta zuek, ikasleok, baduzue eskuarte lanabesa: datafikazio estrategia emantzipatzaileak formulatzea. Ezin baita ideologia hutsa egin ekintzak aurreikusten ez badira. Gramsci pentsalari italiarra gogoan izatea komeni da.

COVID-19aren oldarrak, areagotu besterik ez du egin munduko hiru paradigma global hauek aspalditik adimen artifizialari dagokionez zuten norgehiagoka (Wong, 2020). Halaber, COVID-19aren kudeaketan azaleratu eta anplifikatu egin dira aspalditik sumatzen ziren joerak eta kontraesanak paradigma ezberdinen artean (Burki, 2021; Csernaton, 2020):

- (i) Txina aspalditik esperimentatzen ari da *Social Credit System* (SCS) delakoa, gradualki helduz hiritarren kontrola gailendu eta totalitarismo/nazionalismo teknologiko gisako paradigma bati (Kostka 2019; Calzada, 2022a). Bestalde, Huawei enpresa berritzailearen estrategia oso esanguratsua izaten ari da, eta Europar Batasunaren alderako (EB) hurbiltze-estrategiko bat aurreikusten da. Txinaren estrategia geopolitiko global osoaren abiapuntua izan da COVID-19a.
- (ii) Shozana Zuboff (2019), *Harvard University*ko adituak maisuki azaldu zuen bezala, GAFAM izenez ezagunak diren Googlek, Applek, Facebookek, Amazonek eta Microsoftek, zelatatze-kapitalismoa (*surveillance capitalism*) aspalditik praktikatzen dihardute (Rikap, 2020; Stucke eta Grunes, 2017). Egunotan Apple eta Googlek aurkeztu duten akordioak, konfirmatu baino ez ditu egiten norgehiagoka eta paradigmen arteko lehia. COVID-19aren emergentzia-kudeaketa fintzeko, *contact tracking*aren egitasmoa aurkeztu zuten pandemia garaian. Itzelezko inflexio puntua izan zen gure pribatutasunaren eta datuen erabilgarritasunari dagokienez, eta Silicon Valley-ren esku utzi zituen aurrerantzeko gure datuak eta subirautza teknologikoa. Alternatibarik ba ote da European, EBren aldetik?

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

Erantzuna baiezkoa da, baina estrategia emantzipatzaileak garatzeke daude esparru europarrean.

- (iii) Horrek zerikusia du Euskal Herriak, herri-proiektu gisara, estrategia digitalaren eta subirautza teknologikoaren arloan bete beharko lukeen eginkizunaz (Calzada 2019b), aurrean dugun ekonomia eta gizarte digitala ulertuko badira eta gutxieneko berme demokratikoei eutsiko bazaie (Calzada 2019a). Agian hemen, *stakeholderak*, interes-taldeak alegia, diren sektore publikoa, pribatua, zibila, bai eta akademia eta ekintzaileak/aktibistak ere lerratzea faltako litzateke euskal nazio algoritmikoa erdiesteko (Calzada 2020a). Hemen, EBren aterkipean, *blockchain* bezalako arkitekturak oso baliagarriak suerta litezke gure hiru administrazioen artean (Calzada 2018a) (eta batik bat gure metropolizatze-prozesua kontuan edukita; Calzada 2018c), protokolo dezentralizatuak eta sareratuak egikaritzeko (Calzada 2018d). Galdera asko sortzen zaizkigu, eta hori ona da, estrategia emantzipatzaileen bilaketan jartzen gaituelako. Hala nola:

Nola jarri adimen artifiziala euskal nazio algoritmikoaren zerbitzura ongizate soziala berma dadin? (Floridi et al. 2020) Nola ekidin Euskal Herria eta euskal hiritarrek etengabe zelatatuak egotea *Big Tech* direlakoan edota estatuaren kontrolaz? Nola diseinatu euskal estatu bat, hain zuzen ere, panoptiko digitalaren kontzeptutik urrun (Calzada, 2020d)? Posible al da egungo mundu konplexu, interkonektatu, interdependente, eta mugaz jositako honetan estatu bat izatea? Euskal estatu batek demokratizazio eskaintzarik zabalena egitea ezinbestekoa litzateke.

Beraz, estatugintza demokratikoa ez da posible izango nazio algoritmiko moduan operatzen hasten ez bagara, behintzat. Gure hartu-eman guztiak daude zipriztinduta kodetutako sarek, datuz, eta hartu-emanek: teknohiritar gara teknopost-COVID-19 gizartean. Determinismo teknologikoa ekiditeko bidea subirautza garatzea da, baina europar hiri-eskualdeekin, nazioekin eta estatuarekin elkartasun eta lankidetzaren bidez (izan Estonia, edo izan Katalunia). Euskal errepublika bat nazio algoritmiko gisara operatzen irudikatu ahal dugu europar federazio batean? Kontzertu berri honetan jokatzeko baliatu behar ditugu gure aukerak, eta, bestela, datu-azpiegiturarik, erakunderik eta ekosistema egituraturik gabe, gureak egingo du (Calzada eta Almirall 2020). Ezingo ditugu euskal hiritarren eskubide digitalak babestu aurreratzean, ezta haien lan-, bizi-, eta duintasun-baldintzak bermatu (Calzada 2018b). Eta...ez al dira nahiko arrazoi euskal nazioegintzaren narratiba berri bati ekiteko (Calzada 2017a, 2017b, 2018c, 2022b)?

Datafikazio estrategia emantzipatzaileak erdiesteko, balizkoa izan daiteke transhumanismotik (Echeverría, 2022) eta *Digital Foundational Economy* delakoaren (Calzada, 2022b) iturrietatik edatea. Harari-k esaten duenaren ildotik, ezin baikara gure historiaren jabe izan ondo ezagutzen ez badugu gure lekua munduan. Horretarako erreminta-kaxa bat aurkezten da gidaliburu honetan. Erreminta-kaxa hau ez da zurruna eta ezta ere dogmatikoa; zuentzat, ikasleentzat, inspirazio-iturri izan nahi du. Erreminta-kaxa, demokrazia teknopolitiko postpandemikoa deitzen da. Lau erreminta kabitzen dira bertan: (i) nazio algoritmikoak, (ii) datu-subirautza, (iii) eskubide digitalak, eta (iv) datu-kooperatibak. Aurkez ditzagun banan-banan eta izan dadila zuentzat inspirazio-iturri, zuen datafikazio estrategia emantzipatzaileak irudikatu eta formulatu ditzazuen. Zuenak dira erreminta hauek. Eta zuenak baldin badira

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzeta, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

izango dira soilik baliotsuak; betiere gizarteak onura eta berrikuntza badakar. Goazen erreminta-kaxa irekitzera:

2. Erreminta-kaxa: (Euskal) Naziogintza Algoritmikoa Eraikitzen

2.1. Nazio algoritmikoak:

Googlek eta Facebookek beren gain hartu dituzte jada estatu-nazioaren funtzio asko. Kartografiatik abiatu eta hiritarren zelatatzeraino iritsi arte. Enpresa erraldoi hauen ortziumuga agorrezina dela dirudi. Pandemian ikusi dugun moduan, teknologiek hiritarren datuak jaso hala, datu hauek aldi berean osasuna antolatzeko molde teknikoak aldatu dituzte.

Beraz, gure gizartearen osasun demokratikoa berreskuratzeko, demokrazia teknopolitiko postpandemikoetan jarri behar dugu atentzioa. Baina horretarako nazioa bera ikusteko moldeak aldatu behar ditugu. Balio al digute honezkero nortasunak eta komunitate konkretu batekiko atxikimendu mailak, nazio-ikuspegia aztertzeke eta neurtzeke? Ez al daude honezkero beste parametro batzuk jokoan? Nazio algoritmikoak estaturik gabeko nazioek behar duten paradigma bat dira (Calzada 2020b). Izan ere, hiritar digitalak bizi dira nazio algoritmiko hauetan (Bridle, 2016; Calzada 2022c). Eta hiritar digital hauen datuak askatu eta birklasifikatu behar ditugu. Horretarako, hiritarrek erabiltzen dituzten datuak lurraldera ekarri behar ditugu, alegia, lokalizatu behar ditugu. Datuak ez daude hodeian. Datuak zerbitzari erraldoietan artxibatuak eta gordeak daude. Gure lana, datu hauek non eta nola gordetzen diren arakatzeta da. Hori egin eta gero, datuak lurraldeari itzuli behar dizkiogu. Honi, *data devolution* deitzen zaio (Calzada, 2017a). Datuen arakatze lan honi, teknopolitika deitzen zaio eta oso inportantea da, datuak nondik nora dabiltzan jakiteko (Calzada, 2017b). Datuen arakatze lan hau burutzeko datu-etnografiak erabiltzen dira. Ekintza-ikerketak bidez burutuak. Adibidez, zenbait hiritar honelako arakatze lanak egiten dira, hala nola, Glasgow, Bristol, Bartzelona eta Bilbon.

Datuak arakatutakoan, datuak berregituratu edo ensanblatu egin behar dira, alegia berriro elkartu. Horretarako, nazio algoritmikoak bidea eman beharko luke, alegia, kaleetako, auzoetako, herrietako, eta abarretako lurralde-eskaletako datuak elkartu eta hiritarren eskura jarri.

Euskal Hiriaren, alegia euskal hiri-eskualdearen izate konfederalarekin lotuta legoke nazio algoritmikoa Euskal Herriko kasuari aplikatuko bagenio. Eta horretarako Estoniari begiratzea baino ez dugu, ikusteko nolaz eta oso gaztea den estatu independente batek erdietsi duen jadanik nazio algoritmikoa izatea (Calzada, 2018a) eta datafikazioarekin eratorriak diren erronkak.

Nazio algoritmikoaren paradigma edo erreminta ere aplikatu geniozaioke Ipar Irlandaren kasuari (Calzada eta Bustard, 2022). Izan ere, gatazka ondoko kasu garbi bat izanik, Brexitak eta pandemiak, Ipar Irlanda nazio moduan errotik eraldatu dutela esan genezake. Izan ere, uste dugunaren kontrara, hain zuzen ere Ipar Irlandako hiritar bati bere 'hiritartasuna' galdetuz gero, duda asko sortuko baitzaizkio. Kategoriatik harago, irlandar hutsa edo britaniar hutsa, kategoriatik bikoitz asko aurkituko baititugu. Horrek, nazioak eta hiritarren datuak nola erabiltzen diren birpentsatzera eramanez beharko gintuzke halabeharrez. Nazio algoritmikoak nortasun algoritmikoa izatera behartzen gaitu: gure pasaporteak, gure pasahitzak,

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) *Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan*. Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

gure datu biometrikoak eta hatz-markak, eta geroz eta filtro gehiago, frogatzeko geu garelako pertsona (Cheney-Lippold, 2011). Eta zergatik da inportantea, orduan, nazio algoritmiko gisa jokatzeko? Bada, gure datuak beste erakunde nahiz esparru batetik gobernatzen badituzte, gureak egin duelako: sarean egiten ditugun jarduerak ez dira gure jabetasuna izango. Pribatutasuna, zelatatzea, eta datuen hornidura, estatuen jabetasuna izanik, nazio algoritmikoek hiritarren onura lehenetsi beharko lukete ezer baino lehen (Christl eta Spiekermann, 2016). Nazio algoritmikoak ez du zertan bermatu atzean dagoen estatua ez dela autoritarioa (Christensen, 2019). Txinari begiratzea besterik ez dago horretaz ohartzeko. Horratx, nazio algoritmikoa eta datafikatutako estatuen afera, American Association of Geographers-en 2023 urteko biltzarrean aurkeztuko den moduan (Calzada 2023; <https://aag.secure-platform.com/aag2023/gallery/rounds/54/details/34586>).

Nazio algoritmikoak, definizioz, lurraldetasun berri baten azaleratzearekin du zerikusia. Alegia, digitalaren eta ez-digitalaren arteko uztarketa. Algoritmikoaren eta nazionalaren arteko uztarketa, perspektiba urbano eta metropolitano batetik, perspektiba etniko huts batetik baino gehiago. Estaturik gabeko nazioek iraultza algoritmikoa besarkatu behar dute, atzean gelditu nahi ez badute, behintzat. Nazio algoritmikoak, bestalde, dezentralizatzea du muinean, eta, beraz kidetzaz eratzeko da (Calzada, 2017c); ez inposizioz edo goitik behera. Beraz, erremintak honetako lehenengo lanabesa dugu nazio algoritmikoa. Baina, lehenengo lanabesa egiteko, bigarrena behar dugu: datu-subirautza. Baina, zer da hori?

2.2. Datu-subirautza

Gure datuen kontrola berreskuratzeko moldeak dira datu-subirautza. Batetik, enpresa nahiz erakunde publikoek gure datuak erabiltzen dituzte eta ordainetan guk beren zerbitzuak dohainik jasotzen ditugu. Gakoa da, ia gehienetan, bueltatzen zaigun balioa, kentzen zaiguna baino exkaxagoa dela. Alegia, zenbat balio dute gure datuek? Erabilera kolektiboaren baitakoa da, gure datuek duten erabilera. Ekonomia digitalean aski frogatua dagoen kontu bat da honako hau: sare-efektu deitzen dena. Erabilerak egiten du balioa izatea; baina erabilerak kolektiboa izan behar du. Gure datuek, isolaturik, haiek bakarrik, ez dute inongo baliorik. Hori da, hain zuzen, Big Data egiten duena: gure datuak agregatu, metatu edo gehitu; horrela sortzen da ekonomia digitala datuen erabileraren inguruan. Datuak lekuan eduki behar ditugu; datuek, lokalak direnean dute balioa (Loukissas, 2019). Eta subirautza izateko, nahitaez behar ditugu gure erabilerak sortzen dituen datuak gure esku izatea (Muldoon eta Stronge, 2020). Horregatik, datu-subirautza ez duten hiri eta leku askok joera handiagoa izan dezakete gizarte ezberdintasunak bertan sufritzeko (Lightfoot eta Wisniewski, 2014; Lutz, 2019; Pilkington, 2019). Datuen kudeaketa garbia ez denean, datu ilunak eta gardentasunik eza pairatzen da gizarteetan (Hand, 2020). Eta gardentasunik ez dagoen tokietan, zelatatze-azpiegiturak oso modu errazean ugaritzen dira (Gekker eta Hind, 2019).

Baina, bestalde, benetan da kontuan izatekoa estatu txikiak pandemiaren aurrean eskaini duten erantzuna (Thorhallsson, 2006, 2016). Estatu txikiak, alegia, Zeelanda Berria, Islandia, Irlanda, Danimarka, Herbehereak, Singapur, Hego Korea, edo Eslovenia, besteak beste, eraginkorrak izan dira datu-subirautza beren esku zutelako.

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

Hala eta guztiz ere, ez dezagun ahaztu, estatu txikiak duten boterea oso mugatua dela; EB, AEB, eta Txina bezalako superpotentzia digitalen arabera jokatzeko egokitzeko zaila halaberrez (Calzada, 2022a). Datu-subirautza, beraz, ez da Euskal Herriak soilik bere kontura egin ahal duen zerbait. Sarrantan, datu-subirautzaren diskurtsoa oso mugatua eta inozentea dela ere esan genezake. Datafikazio estrategia emantzipatzaileak garatzeko asmoz, datu-ekonomiaren analisi serioa eta osoa egin beharko genuke. Eslogan eta ideologia soilak ez dituzte eraldaketak eragiten.

Azkenik, gure erreminta-kaxarako azken ideia bat behar dugu datu-subirautzari lotua dagoena: gobernuak egun, teknologia berri eta dezentralizatuarekin egiten ari dira probak. Teknologia dezentralizatu ezagunena *blockchain* deitzen da. Izatez, ez da bakarra (Calzada, 2018a). Hala ere, egiten ari diren esperimentazioak oso itxaropentsuak dira. Datu-subirautza garatzeko, bestalde, hiritarrek beren eskubide digitalen kontzientzia bereganatu beharko lukete. Eta hori praktikarik bakarrik etor liteke. Mobilizazio eta praktikak esanguratsuak gertatzen ari dira munduko zenbait hiritan.

2.3. Eskubide digitalak

Zer dira eskubide digitalak? Interneten erabilerari lotuta, erabiltzaile eta hiritar gisara dagozkigun eskubideak dira (Goggin, Vromen, Weatherall, Martin eta Sunman, 2019; Calzada, Pérez-Battle & Battle-Montserrat, 2021). Erreminta honen inguruan esan behar da, mundu mailan badela erakunde bat, eskubide digitalen aldarria lau haizetara zabaltzen diharduena: *Cities' Coalition for Digital Rights* (2019). Erakunde hau 50 hiri global baino gehiagok osatua dago eta oso arrakastatsua gertatzen ari da. Eta haien helburuen artean, hiri-administrazioaren bermea: hiritarren eskubide digitalak ez urratzeko. Sailkapen asko daude eskubide digitalen inguruan: ahaztua izateko eskubidea, deskonektatuta egoteko eskubidea, ondare digital pertsonala izateko eskubidea, pertsonak teknologiaren aurrean babesteko eskubidea, adierazpen askatasuna izateko eskubidea, nortasun digitala izateko eskubidea, algoritmoen erabilera arduratsu eta gardena izateko eskubidea, beste askoren artean (Calzada, 2021b). Azken batean, eskubide horiek sortu dira, erabiltzaileek jasan ditzaketan eskubide urraketak babesteko (Calzada, 2020g). Hain dira garrantzitsuak, Nazio Batuen erakundeak ere babesten baititu. Hintz et al.-ek (2017) eta Kitchin-ek (2020), eskubide digitalak zelatatzearekin eta pandemiaren osteko erantzun batekin lotzen dituzte eta, hein handi batean, erakunde publikoetan gerturatze hau oso zabaldua dago. Hain zabaldua egonik, *Foundational Economy Collective* bat eratu dela pandemiaren osteko ekonomia birpentsatzeko (2020). Eta elementuen artean, digitalizazio eta datafikazioak daude. Lupton bestalde, oso autore oparoa da datuen zelatatzearen inguruan egin dituen aztergai asko direla medio (2017). Lucas (2020), bestalde, demokrazia pandemikoaz mintzo zaigu molde berean, baina pandemiak utzi duena eskubide digitalei lotuz.

Hala ere, eskubide digitalen aldarria hizpide dugularik, ezinbestekoa da Mazzucato et al.-en (2020) eta Moulaert eta MacCallum-en ekarpena (2019): lehenek, estatu ekintzailea dutelako jomugan; eta bigarrenek, berrikuntza soziala. Egia da, Euskal Herrian, bigarren honi buruz asko hitz egiten dela, baina agian lehenengoa ukitu gabe: estatu ekintzailea. Eta eskubide digitalak ez dira soilik enpresa erraldoien aurrean hartzen den jarrera, baizik eta erakunde publikoen aurrean gizabanako gisara hartu ahal dugun konpromiso indibiduala eta kolektiboa.

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

Morozov (2020) da, seguruenik, gai honi modu zalapartatsu edo probokatzaileenean heltzen dion autorea.

Adimen artifizialaren gailentzearekin batera gertatzen ari da eskubide digitalen aldarria. Kontua da, orain artean estatuen gaindi, hiriak direla soilik testigu zuzena hartu dutenak. Hiriak dira, hain zuzen ere, hiritarren eskubide horien bermea eskatzen hasi direnak. Calzada et al.-en (2021) ekintza-ikerketan erakusten den moduan, 13 hiri global hasi dira lan zehatz eta sakona egiten. Baliteke, Euskal Herriko testuingurutik urruti aurkitzea kontu hau, baina euskal hiritarrak beste munduko hiritarren pare jasaten ditu eskubide digitalen bortxaketak. AirBnB-ren edota Uber-en zerbitzuak erabiltzen ditugunean, edo, larriago agian, Amazonen bidez edozer produktu erosten dugunean, gure kreditu txartelaren informazioa, gure helbidea, zein produktu, eta zein maiztasunez erosten dugun, hori guztia, Amazonen esku geratzen da. Agian, Amazonen balioa ez da saltzen digun produktuaren kostua, baizik eta gure datuekin zer egiteko gai den. Amazonen atzean, gure datuarekin trafikutzen duen sare erraldoi bat dago. Eta ez beti, baina bai geroz eta sarriago, ez dakigun zirrikitu batetik, gure eskubide digitalak urratuak egon litezke; gu lasai asko eta patxadan bizi garen bitartean.

Maxmen-ek (2019) zelatatzeari buruzko aldarria egiten du eta kontu hau eskubide digitalekin lotuta dago. Izan ere, zelatatzea, demokrazia arriskuan jartzen duen jarduera baita (Prainsack, 2020). Eta Smuha-k oso argi azaltzen duen moduan, zelatatzea eta demokrazia parekide ez diren modu berean, gure esku dago eskubide digitalen defentsa egitea (2020); giza eskubideetan oinarritzen direlako eskubide digitalak. Taylor-ek bestalde (2020), herriaren plataformaz dihardu; herrigintza eta naziogintza algoritmikoaren atezuan legokeen ideia hau ere.

Baina behin aldarria eginda: Zer egin? Nola jokatu? Erantzuna garbia da, baina zailagoa aurrera ateratzea. Ez, ordea, ezinezkoa: antolakuntza eta estrategia, biak batera eta elkarrekin. Datu kooperatibak antolatzeari buruz ari gara. Hau da, erreminta-kaxaren azken lanabesa. Datafikazio estrategia emantzipatzaileak aurrera ateratzeko bidea izan litezkeenak.

2.4. Datu kooperatibak

Datu kooperatibak eratzeko, datuak libre izan behar ditugu. Izan ere, haien jabetza aldarrikatzeaz gain, antolatuko egingo baikara lanabes honekin estrategia emantzipatzaileak ere lortu ahal izateko (Tommaso, 2020). Datu kooperatibak, plataforma kooperatiben azpimultzoz bat da, Calzadaren azterketaren arabera (2020b). Eta datu kooperatibak eratzeko, ezinbestean izan behar dugu eskura datu-subirautza (Calzada 2020b; 2021a); alegia, subirautzarik gabe ezin antola ditzakegu kooperatibak.

Gai honen inguruan, Borkin-en lana (2019) aipatzekoa bada ere, Pentland et al. -en (2019) lanak dira benetan aitzindariak. MacCann-ek eta Yacizi-k (2018) irakurketa interesgarria egiten dute. Bestalde, Scholz-ek egin dio hurbilketarik sakonena gaiari, nahiz eta zenbait gabezia aurkitzen dizkiogun haren hurbilketari (2016; 2021). Kasu asko aipatzen ditu mundu-mailakoak baina oraindik ez da garbi geratzen plataforma kooperatibek nola funtzionatu ahal izango luketen praktikan. Horregatik, datu-kooperatiben lanabesaren inguruan lortzen ari diren aurrerapenak benetan dira esanguratsuak (Delacroix eta Lawrence, 2019).

Datu-kooperatibak datuak gordetzeko kooperatibak dira; baina kooperatibakideen datuak izanik gordetzen direnak, haien inguruko betebeharrak ere badaude. Alegia, datu-kooperatibak, kooperatibakideen eskubide digitalak bermatzeaz gain, haien datuen eta haien

To cite this chapter:

Calzada, I. (2022), [Datafikazio Estrategia Emantzipatzaileak](#). Escacedo, L., Zabalo, J. & Filibi, I. (Ed) [Demokraziaren Sakontzea eta Parte Hartzea, Hainbat Eskalatan](#). Euskal Herriko Unibertsitatea: Leioa. DOI:10.13140/RG.2.2.10106.77761/4.

kideen datuen inguruko betebeharrak ere badakartza. Besteak beste, datuen pribatutasuna bermatzeko sortuak dira, baina ez hori bakarrik. Datu-kooperatibak, gure datuen erabileraren gordeleku izateaz gain, gure datuen balioaren bermatzaile ere badira. Adibiderik garbienak Salus, Driver's Seat eta MyData dira (Calzada 2021a).

Pentland eta Scholz-en artean, datu-kooperatibek duten esanahiaren eta erabileraren inguruko desadostasuna dago. Lehenak, diru bidezko hartu-emanekin lotzen du, eta bigarrenak, komunitateak egiten duten erabilerakin. Eztabaidak eztabaida, hiru ideia zehatzekin amaitzen da, laugarren azpiatal hau:

Lehenengo ideia: gizarte zibilak biziberritzeko behar handia dago. Horregatik, datu-kooperatibak, behar horri erantzuteko moduan egon litezke. Europar arautegia, testuinguru egokia sortzeko oso aldekoa dela ikus genezake.

Bigarren ideia: kooperatibagintzari buruzko trebakuntza oraindik oso beharrezkoa da. Hala ere, kooperatibagintzari buruz jakiteak soilik ez du bide ematen datu-kooperatiben ezagutza praktikoa izateko. Datu-kooperatibak, kooperatiba digitalak dira, ez kooperatiba edo enpresa fisikoak (Orona, Ampo, Orkli, etab). Beraz, datu-kooperatibak oraindik eratzten ari den fenomeno berria denez, dauden adibideei gertutik jarraitzea komeni da.

Hirugarren ideia: datu-kooperatibak ugaltzeko, administrazioetatik apustu sendo egin behar da. Harritzekoa da Euskal Herrian gai honi ematen ari zaion hauspo urria. Izan ere, Europar Batasunean, datu-altruismoa eta donazioa, dagoeneko legediaren parte baitira. Legeak eta araudiak egon badaude; falta dena ekintzailetasuna da. Ekitea alegia, datu-kooperatibak eratztea, gure inguruko beharretatik.

3. Azken ondorioak

Kapitulu honen inguruan, datafikazio estrategia emantzipatzaileak aurkeztu nahi izan dira, lau lanabesez osatutako erreminta-kaxa baten bidez: (i) nazio algoritmikoa, (ii) datu-subirautza, (iii) eskubide digitalak, eta (iv) datu-kooperatibak. Datafikazio estrategia emantzipatzaileak formulatzeko, erreminta-kaxa honetako lau lanabesak uztartu eta konbinatu behar ditugu nahitaez.

Pandemiak zerbait erakutsi badigu da, digitalizazioaren zaldi eroari trostan libreki uzten bazaio, ez dakarrela hiritarren zelatatzea bakarrik. Merkatu librearen moduan, digitalizazioak datafikazio sakona ere badakar, eta azken honek ez du justizia soziala kontuan hartzen: indartsuenak eta handienak lehenesten ditu. Beraz, datafikazio estrategiaz erditzeko, ezinbestean hausnarketa eta ekintza uztartu beharrean gaude. Bata bestea gabe ez dira bideragarri.

Datafikazio estrategia emantzipatzaileekin soilik bermatuko ditugu demokrazia teknopolitiko pandemia-ondokoak (Calzada 2022c). Erabilgarri suertatu izanaren esperantzarekin, *erdu eta to zuentzat*, erreminta-kaxa hau, *eta gorde itzazue galtzetako poltsikoetan*, erabiliak izateko. Orduan bakarrik izango baitira baliagarri, orduan bakarrik izango baitira erreminta, lanabes, eta estrategia emantzipatzaile. Zuenganatzen dituzuenan, soilik. *Erdu eta to zuentzat!*